

Таранець С.В., ад'юнкт Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК (1991–2018)

У статті розглядається досвід США, Німеччини, Франції, Російської Федерації та України з підготовки військових фахівців для збройних сил, зокрема для десантно-штурмових військ, а також з'ясовуються різні підходи до вирішення проблемних питань у цій сфері. З урахуванням національних особливостей і педагогічних традицій цих країн, а також нових викликів і загроз пропонуються раціональні шляхи підвищення рівня фахової підготовки особового складу Десантно-штурмових військ Збройних Сил України.

Ключові слова: *вищі військові навчальні заклади, підготовка військових фахівців, Десантно-штурмові війська Збройних Сил України.*

Після розпаду СРСР на території України залишилася доволі розгалужена мережа вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). На їх базі було створено систему військової освіти, на яку покладено завдання задовольнити потребу Збройних Сил України у висококваліфікованих офіцерських кадрах [1, с. 314–323]. Водночас питання безперервності й етапності підготовки фахівців різних родів військ для Десантно-штурмових військ (ДШВ) сьогодні залишається невирішеним. Зазначене обумовило актуальність обраної теми.

Як свідчить досвід провідних країн світу, у сучасних умовах, відповідно до нових викликів і загроз, відбуваються зміни у підходах до підготовки військового фахівця – лідера, здатного виконувати будь-які бойові завдання. Тому **метою статті** є розкриття досвіду провідних країн

світу з вирішення проблемних питань підготовки військових фахівців різних родів військ, які будуть проходити службу в десантних підрозділах. Цей досвід можна творчо використати під час професійної підготовки особового складу Десантно-штурмових військ Збройних Сил України, а також при вирішенні проблемних питань реформування військової освіти в Україні.

Враховуючи прагнення України до євроатлантичної інтеграції, розглянемо здобутки у підготовці фахівців для десантно-штурмових військ США, Німеччини та Франції, що, за існуючими поглядами [2, с. 196–199], мають одну з найефективніших військових шкіл. Водночас є потреба порівняти подібний досвід Російської Федерації, що здійснює збройну агресію проти України.

Загальноновизнано, що на сьогодні збройні сили США є одними з найбільш боєздатних у світі. Військово-політичне керівництво цієї країни за основу успіху у веденні воєнних дій ставить комплектування своєї армії високопрофесійними фахівцями. Безпосередньо цим питанням займається командування видів збройних сил, що визначають необхідні поточні та перспективні потреби в офіцерському складі, відпрацьовують щорічні й довгострокові плани з набору курсантів і слухачів у ВВНЗ. Цю діяльність координує управління помічника міністра оборони з особового складу.

Система військової освіти в США представлена широкою мережею навчальних закладів, що відрізняються один від одного за відомчою приналежністю. Це дає змогу динамічно та якісно готувати кваліфікованих фахівців для усіх видів і родів військ (сил) збройних сил США [3, с. 20–25]. Основним джерелом комплектування офіцерських кадрів тактичної ланки (до 40%) є школи ROTC (ROTC – Reserve Officer Training Course). Вони являють собою курси позавійськової підготовки. Їх можна порівняти з військовими кафедрами та факультетами у цивільних вищих навчальних закладах України [1, с. 314–323]. Розглянувши підготовку офіцерських кадрів на курсах ROTC, можна зробити висновок, що у цілому кадрове поповнення здійснюється завдяки чіткій поетапній системі військово-професійної підготовки за різними

військовими спеціальностями. Вона є досить ефективною, про що свідчить процентне співвідношення випускників курсів при військових навчальних закладах та загальної чисельності офіцерського складу США. Така система відповідає сучасним вимогам і дає змогу готувати висококваліфіковані військові кадри [2, с. 196–199]. Ще одним вагомим джерелом (до 30%) є цивільні особи, які пройшли повний курс навчання у цивільних коледжах. Перед тим як стати офіцерами вони проходять навчання у школах підготовки офіцерів видів збройних сил. Інше джерело – випускники військових академій видів збройних сил: у Вест-Пойнт – для Сухопутних військ, у Колорадо-Спрінгс – для Військово-повітряних сил, в Аннаполісі – для Військово-морських сил.

У подальшому офіцери збройних сил США підвищують кваліфікацію на різноманітних курсах та навчаються в різних навчальних закладах. Причому офіцери мають можливість здобувати освіту не лише у видових навчальних закладах, а й у подібних установах інших видів збройних сил, якщо свою подальшу службу вони планують пов'язати з відповідним видом збройних сил США, а також у військових училищах збройних сил дружніх країн [1, с. 314–323]. Після завершення навчання у видовому навчальному закладі випускники отримують вищу загальну освіту, диплом бакалавра і первинне офіцерське звання “другий лейтенант”, що присвоюють міністри видів збройних сил. Перед призначенням на посаду молоді офіцери в обов'язковому порядку проходять навчання у школах родів військ (сил) і служб.

У Німеччині підготовка офіцерів для Сухопутних військ побудована за відповідними етапами. Система військово-професійної підготовки у цій країні будується на розгорнутій мережі навчальних закладів, до яких також входять і офіцерські школи Сухопутних військ та школи родів військ. Основою підготовки є комплексний багаторівневий підхід до формування знань у майбутніх офіцерів, що здійснюється за декількома етапами. Перший етап включає такі компоненти підготовки, як: загальна початкова військова підготовка у військах військовослужбовців строкової служби,

військовослужбовців за контрактом, унтер-офіцерів та офіцерів резерву. У подальшому підготовка здійснюється на курсах у військових школах роду військ. Після навчання офіцери призначаються на посаду. Але обізнаність у сфері стратегічних комунікацій майбутніх офіцерів Бундесверу починається ще у ВВНЗ [4, с. 186–196].

Керівництво Франції у підготовці та комплектуванні своїх збройних сил також надає вагомого значення кваліфікованим, професійно підготовленим офіцерам. У цій країні одним із перших етапів реалізації майбутніх офіцерів є підготовчі військові ліцеї оборони (фр. *Les lycées de la defense*). Однією з особливостей та відмінностей цих ліцеїв є те, що на даному етапі навчання (тривалість 3 роки) започатковується військова спеціалізація. Після завершення навчання у ліцеї наступним етапом є підготовка в офіцерських школах (тривалість 3 роки). Під час навчання на першому курсі курсанти отримують знання з основ військової справи та командні навички командира відділення і проходять військове стажування упродовж шести місяців. Наступні два роки курсанти отримують знання в обсязі, достатньому для керування ротой. По завершенню навчання в офіцерській школі випускникам присвоюють військове звання “молодший лейтенант” і направляють до “практичних шкіл” відповідних родів військ, де вони продовжують навчання за обраним фахом упродовж двох років [3, с. 20–25].

Таким чином, вищезазначене свідчить, що у розглянутих країнах приблизно однакові загальні принципи підготовки військових фахівців. Разом з тим кожна країна пройшла свій, саме їй властивий шлях історичного та військового розвитку. Ці національні особливості обумовлюють певні відмінності у системі відбору кандидатів на навчання у військових навчальних закладах, а також у підходах до організації і змісту їх підготовки. Але загальним для всіх є те, що випускники ВВНЗ після отримання первинного офіцерського звання, як правило, додатково проходять курси

спеціалізації при навчальних закладах (центрах) родів військ, після чого їх призначають на посади командирів взводів.

Особливістю системи підготовки військових фахівців у Російській Федерації є її загальнонаукова і військово-професійна фундаментальність. На відміну від армій провідних країн світу, де випускники ВВНЗ після чотирьох років навчання здобувають вищу освіту, ступінь бакалавра і загальну військову освіту, а також перед призначенням на посаду проходять курс за обраною спеціалізацією у школах родів військ і служб, лейтенант російських збройних сил, прибуваючи у війська після ВВНЗ, має бути готовим одразу приступити до виконання своїх посадових обов'язків.

Іншою відмінною рисою підготовки майбутніх командирів у російських ВВНЗ є її універсальність. Обсяг знань, умінь і навичок, отриманих у ВВНЗ, дають змогу молодому офіцеру швидко освоювати споріднені військові спеціальності, а також без додаткової підготовки виконувати обов'язки до рівня командира роти–батальйону. Наприклад, в армії Німеччини перед призначенням на посаду командира роти або батареї офіцери мають додатково пройти курси командирів підрозділів у школах родів військ. На заході розповсюджена пруська система військової освіти, що включає загальноосвітню та спеціальну освіту за професією. Наголошується, що для якісної професійної підготовки командирів середньої ланки необхідно як мінімум 5–10 років. Прусська система вищої освіти, яку згодом запозичили й інші західні країни, віддає пріоритет загальноосвітній складовій на першому етапі навчання [5, с. 186–197].

Яка модель підготовки фахівців є кращою, питання досить дискусійне. З одного боку, військова освіта Російської Федерації дає змогу отримати “готовий продукт”, хоча у професійній частині, особливо після певного періоду військової служби, є певні проблеми з набуттям якісних професійних знань і умінь під час кар'єрного зростання. З іншого боку, західна модель військової освіти, що вимагає більше часу на підготовку військових фахівців, більш складна і структурована. Така освіта продукує більш фаховий рівень

при призначенні офіцерів на відповідні посади, формує особливості характеру, стиль поведінки, компетентність і професіоналізм [5, с. 186–197].

Багаторічний досвід існування Десантно-штурмових військ Збройних Сил України (Повітряно-десантних військ, Високомобільних десантних військ, далі – ДШВ) засвідчив необхідність жорсткої централізації повітрянодесантної підготовки та забезпечення повітрянодесантною технікою і майном. Лише за таких умов можливо забезпечити своєчасну і якісну підготовку особового складу, техніки і вантажів до десантування, розробити нові і модернізувати існуючі зразки повітрянодесантної техніки і майна, забезпечити ними війська і, в першу чергу, вищі військові навчальні заклади. За відсутності спрямованої підготовки фахівців для ДШВ, відповідно до специфіки, притаманної навчанню офіцерів-десантників (повітрянодесантна підготовка (ПДП), особливості тактичного застосування), забезпечення виконання цих завдань є досить проблематичним. Тому основною умовою результативного застосування з'єднань та частин ДШВ є наявність єдиного органу військового управління, що здійснює організацію та керівництво підготовкою військ у мирний час, планує застосування їх в операціях та управляє військами в особливий період. Це стосується і підготовки офіцерських кадрів, можливості Командування ДШВ впливати на замовлення, підготовку та розподіл офіцерських кадрів у ВВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців різних родів військ Збройних Сил України, які плануються для проходження служби в ДШВ.

Не враховується й те, що призначення на керівну посаду офіцера – не фахівця ДШВ є поганою практикою, так як він тривалий термін часу не буде готовий проводити заняття з повітрянодесантної підготовки, тактичної підготовки та тактико-спеціальної підготовки, доки не отримає відповідних знань, умінь, навичок і досвіду [6]. Наприклад, у СРСР підготовка офіцерських кадрів для Повітрянодесантних військ (ПДВ) здійснювалась у Рязанському вищому повітрянодесантному командному училищі та в інших ВВНЗ, де були “десантні факультети” або спеціальні відділення підготовки.

Окрім того, повітрянодесантну підготовку “проходили” й інші військові фахівці, яких у подальшому розподіляли у Повітрянодесантні війська [7]. Сьогодні саме таку модель підготовки фахівців для ПДВ використовує Російська Федерація [8].

Наразі у Збройних Силах України відсутня відповідна підготовка фахівців різних родів військ для ДШВ. На посаду офіцера-десантника можуть призначити будь-якого фахівця, без спеціальної підготовки, необхідної для якісного виконання функціональних обов’язків. Внаслідок цього суттєво знижується боєготовність підрозділу.

Це важливе питання давно порушували військові фахівці, зокрема колишній заступник командувача Десантно-штурмових військ Збройних Сил України – начальник управління ракетних військ і артилерії, полковник С. Артамощенко, який розглядає його на прикладі артилерії ДШВ. Він зазначав, що “в Україні артилеристів для частин Десантно-штурмових військ спеціально не готують. Сюди приходять “чисті гармаші”. Тому офіцери освоюють повний цикл повітрянодесантної підготовки, адже їм потрібно здійснювати стрибки з літака разом з підлеглими услід за озброєнням і військовою технікою, які здебільшого теж десантуються. Артилеристи-десантники повинні добре засвоїти цю специфіку. Існує дуже багато нюансів у підготовці “крилатих” артилеристів. Артилерія десанту має високу динамічність і мобільність у діях. Перспектива десантної артилерії – в розробці мобільних мінометних і артилерійських комплексів на базі колісних автомобілів типу “Барс” або “Спартан”. Вони повинні мати можливість доставлятися до місця призначення повітряним шляхом, мати значну автономність дій. Артилерії слід забезпечувати сили десанту, які відправилися в рейд, ведуть Десантно-штурмові дії або беруть участь у повітряних десантах, якісною вогневою підтримкою. Також повинні уміти взаємодіяти з авіацією Сухопутних військ... А ми вимушені витратити час, для навчання цих командирів для підготовки озброєння і військової техніки до десантування, організації укладання свого підрозділу, не лише людських

парашутних систем, а і малогабаритної десантної тари, підготовці вантажів (укладанню вантажних парашутних систем, швартуванню вантажів, у тому числі і на важких парашутних платформах) Ця проблема торкається й інших фахівців, які приходять у Десантно-штурмові війська...”. За переконанням С. Артамоценка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного орієнтована на підготовку артилеристів винятково для Сухопутних військ, але існує можливість введення до складу ВВНЗ навчальних взводів (груп), де з першого дня готуватимуть артилеристів за десантною специфікою [9].

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що Збройні Сили України відійшли від радянської моделі підготовки військових фахівців, а західну модель ще не опанували в повному обсязі. Тим не менш сьогодні вдалося успішно поєднати найкраще від обох моделей (від радянської моделі – повний завершений цикл підготовки, від західної – підготовку фахівців з вищою освітою за програмою “4+1”; аналогію шкіл ROTC – військові кафедри та факультети; систему курсів підготовки та перепідготовки, курсів підвищення кваліфікації при призначенні офіцерів на відповідні посади). Такий підхід є беззаперечним і став особливістю системи вищої військової освіти в Україні, зокрема у підготовці офіцерських кадрів. Але поряд з цим “випав” цикл підготовки фахівців різних родів військ для проходження служби в ДШВ, що негативно вплинуло на якість їх підготовки та загалом на рівень підготовки та бойову готовність підрозділів і частин ДШВ. Це потребує негайного вирішення, що може полягати в тому, що в Україні фактично основний тягар забезпечення офіцерськими кадрами Збройних Сил України несуть на собі Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (НАСВ), Харківський університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба та Військова академія (м. Одеса). Водночас у НАСВ збережена і існує навчально-матеріальна база для проведення занять з повітрянодесантної підготовки, збережений науково-педагогічний потенціал, є можливість проводити підготовку відповідних

фахівців практично усіх спеціальностей (танкістів, фахівців ракетних військ і артилерії, морально-психологічного забезпечення, інженерів та ін.), які потенційно можуть проходити службу в ДШВ по закінченню навчання.

На нашу думку, враховуючи досвід провідних країн світу, для якісної і цілеспрямованої підготовки військових фахівців для ДШВ є потреба у:

відновленні кафедри повітрянодесантної підготовки та відділення забезпечення десантування;

створенні на кожному факультеті НАСВ відповідних навчальних груп з підготовки фахівців для ДШВ з відповідною військово-обліковою спеціальністю (ВОС);

наявності викладачів із відповідною ВОС на кафедрах, де викладаються відповідні тактико-спеціальні дисципліни.

У подальшому, якщо згідно з замовленням Командування ДШВ буде забезпечено необхідну кількість змінного складу, це дасть змогу створити факультет підготовки фахівців Десантно-штурмових військ, до складу якого доцільно включити принаймні три кафедри (повітрянодесантної підготовки, тактико-спеціальної підготовки підрозділів Десантно-штурмових військ, тактико-спеціальних дисциплін) та відповідну кількість навчальних курсів відповідно до замовлення керівництва Збройних Сил України.

Список використаних джерел і літератури

1. *Єжесв М.* Підготовка офіцерського корпусу та фахівців у сфері національної безпеки в США. Досвід для України / М. Єжесв, С. Ніколаєнко, О. Устименко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – Київ, 2009. – Вип. 2. – 332 с.

2. *Брижатий Є.І.* Система поетапної військово-професійної підготовки офіцерських кадрів інженерних військ в США / Є. І. Брижатий // Системи озброєння і військова техніка. – Харків, 2011. – № 1. – 228 с.

3. *Брижатий Є.І.* Порівняльний аналіз формування професійної готовності офіцерів в арміях провідних країн світу / Є. І. Брижатий // Збірник

наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”. – Хмельницький, 2012. – № 5. – 232 с.

4. *Конаржевська В.І.* Досвід збройних сил Німеччини у підготовці майбутніх офіцерів до здійснення стратегічних комунікацій / В.І. Конаржевська // Педагогіка та психологія. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2018. – Вип. 60. – 227 с.

5. *Зінько Р.В.* Особливості навчання курсантів військових навчальних закладів / Р. В. Зінько, О. Б. Шпак, Б. І. Гавенко // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – Вип. 44. – 299 с.

6. *Коновалов О.* Формування в сучасних умовах окремого роду військ – Повітряно-десантні війська як безальтернативна необхідність забезпечення національної безпеки держави. Пропозиції до парламентських слухань на тему: “Про стан та перспективи розвитку Воєнної організації та сектору безпеки України” (25.04.2012): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : https://portsou.at.ua/publ/analitichni_statti/propoziciji_do_parlamentskikh_slukhan_pro_voen_organizaciju_ta_sektor_bezpeki/17

7. Подготовка офицерского состава для воздушно-десантных войск: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <https://ot-a-do-ya.org/Articles/Air/VDV/HistoryVDV.aspx>

8. *Шпак Г.И.* Педагогические основы подготовки офицеров воздушно-десантных войск : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского / РГБ ОД, 71:00-13/81-9. – Ярославль, 1998. – 415 с.

9. Артилерія Повітряно-десантних військ Збройних Сил України в чотири рази наростила вогневі “м’язи”: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://if-live.webnode.com.ua/news/artileriya-vdv-zsu-v-chotiri-razi-narostila-vognevi-myazi/>

Taranets S.V., adjunct of Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy (Lviv)

EXPERIENCE OF MILITARY SPECIALISTS TRAINING FOR AIR ASSAULT FORCES (1991–2018)

The article discusses the experience of the United States, Germany, France, the Russian Federation and Ukraine in training military specialists for the armed forces, in particular for Air Assault Forces, and different approaches to solve problems in this area. Taking into account the national peculiarities and pedagogical traditions of these countries, and also new challenges and threats, it is proposed rational ways of raising the level of professional training of the personnel of the Air Assault Forces of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: *air assault troops, officers training, air assault specialist-officers, higher military educational institutions.*